

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 132 (15).**

1928.

III Riigikogu koosolek 8. märtsil 1928
kell 10.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, kohtuminister **T. Kalbus**, põllutöominister **O. Köster**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, sõjaminister **N. Reek**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **H. Rebane**, rahaminister **A. Teetsov**, haridusminister **A. Möttus**, teedeminister **A. Kerem**, tööhoolekandeminister **K. Soonberg**.

Päevakord:

1. Veejuhtmete korrashoiu seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele väärnähtuste kohta Kehtna asunduse riigirentnikkude karjamaa asjas.

3. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele a./s. „Helios’e“ vabrikus plahvatusel ilmsiks tulnud seaduste rikkumise kohta.

4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul L. Johanson'i, J. Voiman'i ja A. Vommi arupärimisele endiste mõisatööliste maaga varustamata jätmise ja nende senistest eluhoonetest väljatõstmise kohta.

5. Eesti-Läti vahelise kinnisvarade kinnistusraamatutesse sissekandmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

6. Sisseveo üld- ja minimaal-tollitariifide maksmapanemise seadus — II lugemisel.

7. Meremeeste seadus — II lugemisel.

8. Vahekohtu klauselite protokolliga ühinemise seadus — II lugemisel.

9. Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

10. Amnestia seadus — üldkomisjoni ettepanek.

11. Riigitööliste puhkeaja seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päevakorra Juhataja **R. Penno**:
vastuvõtmine. Avan Riigikogu koosoleku.
Kohtuminister **T.**

Kalbus: Vabariigi Valitsuse nimel teen ettepaneku, päevakorrast ära võtta punkt 7. — meremeeste seadus. Seda nimelt sellepärast, et töö-hoolekandeministri poolt on mõnesugused parandused esitatud Vabariigi Valitsusele. Valitsus ei suutnud eilsel koosolekul neid parandusi läbi vaadata, mis on konventsiooniga seotud. Valitsuse nimel teen ettepaneku, nagu juba tähendasin, see punkt päevakorrast ära võtta. Päevakorda võiks selle jällegi uuesti võtta järgmisel Riigikogu koosolekul, sest mõne päevaga suudaks valitsus neid parandusi, mis esitatud, läbi kaaluda ja siis ei oleks mingisuguseid takistusi eelnõu edasiarutamiseks.

O. Gustavson (stp): Muidugi, selle vastu on viljatu vaielda, kui valitsuse esindaja nõuab mõne eelnõu päevakorrast ära võtmist. Sõna võttes tahaksin valitsuse tähelepanu juhtida vaid sellele, et käesolev seaduseelnõu on seotud tähtajaga, mille oleme määranud Riigikogu poolt vastuvõetud Meremeestekodu seadusega. See seadus, nagu teada, hakkab maksma kindlal tähtajal ja selle maksmahakkamise üheks eelduseks on see, et hakkaks maksma ka meremeeste seadus. Ma paneksin Vabariigi Valitsusele südamele, et ta ei viidaks aega siinkäsitatud paranduste kaalumise ja vastuvõtmisega. Nii et ei oleks takistatud ei ühe ega teise seaduse tegelik maksmahakkamine tähtajaks.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega **J. Fuks'i** (as) ja **O. Puki** (põl) ettepanekul esimeseks-päevakorra punktiks komisjonide täiendavad valimised; päevakorrast jäetakse välja nähtava enamusega kohtuministri ettepanekul 7. päevakorrapunkt.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretär **O. Liigand**: Riigikogu juhatusel on sisse tulnud ja Riigikogu juhatusel poolt komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud:

1. 1928./29. aasta eelarve arvel enne selle eelarve maksmahakkamist lepingute sõlmimise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

2. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Asundusekapitali seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Riigiteenijate ametisõitude tasuseaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

5. Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidi määramise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

6. Rannasadamate arendamise ja selleks krediidi määramise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

7. Koolimajade ehitusefondi seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

8. Maaseadusega võõrandatud maid kooravate hüpoteekarvõlgade korraldamise seadus — üldkomisjoni.

9. Briti riigi kodanik Claude Scudamore Emery autasu seadus — sotsiaalkomisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised. Nähtava enamusega valitakse: eelarve-komisjoni A. Sternfeldt'i asemele H. Anniko (krst), M.

Laarman'i asemele P. Järve (põl) ja J. Lehtman'i asemele A. Laur (as); riigi majapidamise aruande komisjoni J. Sepa asemele J. Soots (põl); tempelmaksu seaduse komisjoni J. Sepa asemele R. Vreeman (põl).

4. Veejuhtmete korrashoiu seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson.**

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

5. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele väärnähtuste kohta Kehtna asunduse riigirentnikkude karjamaa asjas. (Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Harju maakonnas asuv Kehtna asundus, nõndanimetatud „Vene küla“ koosneb 13-nest väikesest talumaapidamisest, mille suurus kõigub 6½—12½ tiinu vahel, sinna hulka arvates ka iga talu jaoks olev karjamaa 2½ tiinu suurus.

Seda karjamaad aga ühelgi talul eraldi ei olnud, vaid kõigil pidi olema ühise karjamaana tarvitada ligidalolev riigi umbes 70 tiinu suurune Nurme mets, kus peale eelnimetatud riigirentnikkude loomad veel ümbruskonna maatainimeste loomad erilise tasu eest — 300 marka looma pealt — karjas käisid. Karjas-käivate loomade hulk oli ja on praegugi ennem üle kui alla 70.

Et maa-ala kaunis suur ja metsas mõned lagedamad kohad leidusid, kus loomadele söödavat rohtu kasvas, olid rentnikud lepingu sõlmimisel 1920. a. enam-vähem rahul.

Järgmisel, 1921. aastal nõuti aga — ilma et rendilepingut muudetud oleks — ka nende rentnikkude käest, kes juba lepingu põhjal karjamaa (2½ tiinu) eest renti maksid, riigimetsas karjatamise eest veel eraldi tasu 300 marka looma pealt, mida need ka — hoolimata oma protestikirjadest — veel järgmisel, 1922. aastal olid sunnitud maksma.

Alles 1923. aastal vabastati neid sellest eraldi tasust; peavad aga, kui riigimetsas loomi karjatada tahavad, sellest ajast peale seda palvet igal aastal kordama.

Tahes või tahtmata olid rentnikud sunnitud ka selle määрусega leppima.

Rahulolematust sünnitas aga asjaolu, et sellest samast 1923. aastast alates hakati aga sedasama Nurme metsa osade viisi riigi kasumetsaks tunnustama, milles loomade karjatamine üldse keelatud.

Käesoleva ajani on kõik lagedamad rohtukasvatavad kohad riigi kasumetsaks tunnustatud, nii et karjatamise jaoks on järele jäänud veel umbes 35 tiinu suurune maa-ala, osalt paks okaspuumets — osalt kanarbik, kus üldse rohtu ei kasva, kuna loomade hulk on endiseks jäänud.

Imelikul kombel käivad karjatamiseks keelatud maa-alad kitsa siiluna karjatamiseks lubatud maa-alade sisse ja pea võimata on ära hoida, et nälgivad loomad sinna ei kipu.

Juhtub aga mõne looma jalga selle keelatud siilu peale astuma, siis on metsaametnik kohe protokolliga tegemas, mille järele trahv (225 marka looma pealt) kohtu teel sisse nõutakse, kui loomaomanik seda muidu ei taha tasuda.

On inimesi, keda ühe suve jooksul 3—5 korda on trahvitud.

Kõik seadusetähe järgi.

Nagu koha peal kuulda, kavatsesid katsetavat käesoleval aastal sedagi viletsat karjamaad veelgi vähendada, jällegi osa riigi kasumetsaks tunnustades.

Sarnane rendilepingu rikkumine valitsuse poolt on rentnikke väljapääsematusse seisukorda pannud, ja sellepärast palume Vabariigi Valitsuselt seletust:

1) Kas on valitsusel teada Kehtna asunduse riigirentnikkude rendilepingud?

2) Mispärast on nende rentnikkude käest, kes juba rendilepingu põhjal 2½ tiinu karjamaa eest renti maksavad, karjatamise eest veel eraldi tasu võetud?

3) Kas ja kuidas mõtleb valitsus Kehtna asunduse rentnikkude õigusi karjamaa asjus maksma panna ja millal?

Tallinnas, 6. märtsil 1928.

E. t. p. Riigikogu rühma nimel:

H. Martinson.

E. Pesur.

T. Maurer.“)

H. Martinson (tp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kes vähegi maal ringi liigub, sellele ei või teadmatuks jääda need alalõpmatud kaebused, mis metsametnikkude kohta kuuldavale tulevad. Metsaülemad on kui kuningad riigis, kes oma heaksarvamise järgi võivad talitada. Enamalt jaolt jäävad põllutööstusteeringis kaebused metsaülemate omavolilise tegevuse kohta tagajärjeks, sest seletusi nõutakse jällegi kas nende samade ametnikkude käest, kelle peale kaebus antud, või paremal juhul mõne teise käest, kes niisama asjasse segatud või asjast huvitatud on ja sellepärast tõsiasju tihtilugu otse peapeale pöörab. Ainult harva langeb neist mõni riigikontrolli revideerimise tagajärjel kohtu alla — sedagi ainult siis, kui otsekohe kassast raha puudub või muidu liiga jämedalt ja rumalasti on seadust rikutud.

Lihtsate kehvade inimeste palved jäävad aga pea ilma erandita tähele panemata.

Sarnane on lugu ka juhtumisega, mida meie praegune arupärimine käsitab. Peajoontes on asja puudutatud arupärimise seletuskirjas, millest näha, et Kehtna asunduse riigirentnikud oma karjamaa pärast juba 7 aastat palvekirjadega põllutööstusteeringi õigusetunde pihta on koputanud, lõpmata palju aega viitnud mitmesuguste käikudega ja kulu kandnud — aga kõik asjata. Neid rentnikke on, nagu juba seletuskirjas märgitud, 13, kellel kõigil ühesugused lepingud riigiga on sõlmitud. Vahe on ainult põllu- ja heinamaa suuruses, karjamaa suurus on kõigil rendilepingu järgi $2\frac{1}{2}$ tiinu.

Esimene leping on sõlmitud 1. maist 1920. aastast kuni 1. maini 1921. aastani. Sel ajal oli kõigil ühise karjamaana tarvitada umbes 70 tiinu suurune Nurme mets, mis neil ka edaspidi pidi karjamaana tervelt tarvitada olema. Rentnikkude poolt oli ka ühisel jõul metsale aed ümber tehtud, nii et loomad seal vabalt ilma alalise karjaseta võisid liikuda.

Rentnikud olid enam-vähem rahul. See rahulolek ei kestnud aga kauem kui üks aasta, sest juba järgmisel aastal nõuti kohaliku metsaülema poolt, teadmata kelle korraldusel, rentnikkude käest riigimetsas karjatamise eest veel eraldi maksu, hoolimata sellest, et nad

karjamaa eest juba niikuinii lepingu järgi renti maksid. — Seega kahekordselt. Rendileping, millele ringkonna valitseja alla kirjutas, jäi aga muutmata.

Nii oli seal kaks võimu vastamisi: ringkonna valitseja rendib koha välja ühes karjamaaga, metsaülem keelab aga karjamaa andmise ilma eraldi tasuta ära. Mõlemad alluvad ometi põllutööstusteeringule, ja sellega on põllutööstusteeringu otsekohe rendilepingu rikkujad. Samas arvamisest olid ka rentnikud ja algas nende poolt oma õiguse otsimine, küll palvekirjade, küll põllutööstusteeringus käimise näol, mis kõik vähe kulu ei nõudnud. Alles kaheaastase Pontsiuse juurest Pilatuse juurde jooksmise järele jõuti niikaugemale, et neid riigimetsas karjatamise eest eraldi tasust edaspidiseks vabastati. Kahe aasta eest maksetud eraldi tasu neile tagasi ei maksetud, muust kulust, mis neil oma õiguse maksmapanemise nõudmisel kanda tuli, veel rääkimata.

Sellest ajast peale aga, millal neid eraldi tasust vabastati, hakati nende käest igal aastal uut luba nõudma, kui nad oma loomi karjamaal, mis neil rendilepingu põhjal olemas, karjatada tahavad. Kui suurte sekeldustega see loa saamine seotud on, näitab kõigeparemini asjaolu, et läinud, see on 1927. aastal, selle karjatamise loa alles jaanipäevaks kätte said. Mis niisugune ootamine ja loomade kodushoidmine neile tähendab, kellel küllalt põldu ega heinu ei ole, seda vist teab iga loomapidaja. Miks neid iga-aastaseid uusi lubasid vaja on või kelle poolt nende lubade saamise viivitus tuleb, see on kohalikkudel rentnikkudel arusaamata.

Sellega aga ei ole rentnikkude kannatuste mõõt ammugi täis. Valitsus on just nagu oma eriülesandeks seadnud oma ametnikkude kaudu väikemaapidajaid võimalikult palju kiusata. Kuidagi teistmoodi ei saa seletada seda iga-aastast Kehtna asunikkude karjamaa vähendamist, mis 1923. aastast peale, see on ajast, mil nad jõudsid oma õigusi — karjamaa eest mitte enam eraldi tasu maksta — maksma panna.

Eelnimetatud Nurme mets on jagatud viide kvartaali. Neist on 1., 2. ja 3. kvartaal paks okaspuumets, mille all teadagi rohtu ei kasva. Neljas kvartaal on osalt 17—18-aastane mets, osalt vanem raestik. Viienda kvartaalil on raudtee pool otsas väike osake, umbes $\frac{1}{5}$, istutatud metsa, umbes $\frac{4}{5}$ aga harvem metsaala. Peale selle on viienda kvartaali taga lage kanarbik, kus üldse mingit rohtu ei kasva, mida loom süüa võiks.

Sellest metsast on nüüd 1923. aastast alates iga aasta tükike riigi kasumetsaks

tunnustatud, milles ka karjatamine seaduse läbi keelatud. 1927. aastal oli 4. ja 5. kvartaal tervelt keelatud ja 3. kvartaalist keskpaigast üle poole kvartaali ulatuv lagedam koht, mis otsekui hea- ja kurjatundmise puu kesk aeda asub, ja millest loomad ei tohi süüa.

Et rentnikud iga aasta uut aeda ei jõua teha selle järele, kuidas riigi kasumetsaks tunnustamine käib, on vist igapähele arusaadav, arvesse võttes veel asjaolu, et kanarbik 5. kvartaali taga täiesti lahus on 1., 2. ja 3. kvartaalist, mis viimane veelgi poolitatud on keelatud kohaga.

Enne olid rendilepingud tehtud ühe aasta peale, 1927. a. peale aga juba kuue aasta peale, midu on kõik muutmata, ka karjamaa 2½ tiinu on igalühel lepingus.

Seda aga tõeliselt enam ei ole, sest igaaastase osalise riigi kasumetsaks tunnustamise läbi on karjamaa pindala ligi poole vähemaks jäänud, rohukasvatamise võime poolest aga mitu korda halvemaks muutunud. (Põllutööminister O. Köster: Kas nad renti ka maksavad lepingu järgi?) Maksavad, mul on leping käes. — Loomade arv pole aga vähenenud; nagu varem, nii ka 1927. a. käisid ümbruskonna 8 perekonna loomad, kellel lepingu järgi karjamaad ei ole, eraldi maksu eest seal karjas.

Seega ei tule ühe koha jaoks mitte 2 tiinugi karjamaad, lepingus lubatud 2½ tiinust pole juttugi.

Nagu kohalikud inimesed teavad rääkida, olevat metsaülem lubanud käesoleval aastal sedagi viletsat karjamaad veelgi vähendada, 1., 2. ja 3. kvartaalist raudtee äärest umbes 1/3 osa sellest riigi kasumetsaks tunnustades.

Arusaamata, miks valitsus sarnaseid lepinguid sõlmib, mida ta ise täita ei suuda ja igal aastal rikkuma peab?

Või on põllutööministeerium selle tähtsa kristliku manitsuse omaks võtnud, mis ütleb: sinu parem käsi ei pea teadma, mis sinu pahem käsi teeb.

Parem käsi on siin ringkonnavalitseja, kes karjamaa välja rendib, pahem käsi metsaülem, kes selle ära keelab.

Kes selle kristliku moraali all kannatavad on kehvad rentnikud.

Ennemalt, lepingu sõlmimise ajal, kui terve mets karjatamiseks vaba ja metsal aed ümber oli, käisid loomad seal kas päris ilma karjaseta või mõne lapsukese järelevalvel metsas, kes loomad õigel ajal koju ajas; nüüd aga, mil karjatamiseks keelatud kohad karjatamiseks lubatud kohtadega ilma ühegi kaitseta segamini on, peab juba igal loomapidajal oma

karjane olema, ja mitte enam laps ei saa selle ülesandega toime, vaid tarvitab enam-vähem täiskasvanud inimese hoolt ja mõistust, et ära hoida loomi keelatud koha peale sattumast.

Iseäranis suureks kiusatuseks loomadele on 3. kvartaali poolest saadik läbilõikav keelatud rohumaa, mis loomadel otse jalus on — ja pea võimata on ära hoida loomade sinna sattumist. Sedasama loomade hea- ja kurjatundmise puud kasutavad metsaametnikud selleks lõksuks, kust loomapidajaid kõige rohkem lubata karjatamise eest trahvitakse. Ei ole kogu külas loomapidajat, kelle üle protokoll ei oleks tehtud, mõne peale isegi 3—4—5 korda. Mõned maksavad trahvi heaga ära, mõned, kes enesele ülekohtu arvavad tehtud olevat, jätavad asja kohtu lahendamise, mis palju ei aita, sest kohus talitab seadusetähe järgi, ja seaduse määruse järgi on karjatamine riigi kasumetsas trahvi väärt.

Et sarnase metsaametniku protokoll järgi trahvimise juures palju ülekohtu sünnib, ja loomapidajad täiesti metsaametniku tujude alla on antud, selle juures vast keegi ei kahtle. On ette tulnud juhtumisi, kus protokoll on tehtud selle loomapidaja peale, kelle loom üldse sel päeval karjas ei olnud. Olla ka juhtumisi olnud, mil loomapidaja, kes metsaülema abilise renditalusse tööle läheb — kas tasuta või tasu eest, ei tea — oma loomi rahulikult keelatud kohas sööta võib, ilma et protokoll tehakse, või kui see sünnib, siis ei nõuta selle järgi trahvi sisse.

Otse kummalisi lugusid räägivad kohalikud inimesed sealsetest metsaametnikkudest, kes otse rendilepingu vastu kunstlikult karjamaa puudust sünnitavad selleks, et inimesi terroriseerida.

Loomapidajad on otse võimetud sarnase ametnikkude omavoli vastu võitlema. Omavoli on seadusetähe läbi kaitstud. Olen seda isegi tunda saanud. Käisin läinud suvel põllutööministeeriumis sellesama asja pärast mitme härra jutul; igalpool õlgade kehitamine ja ühe juurest teise juurde saatmine. Selle järele ei leidnud teist pääseteed, kui asja otse Riigikogus arupärimise näol ette tuua. Samalaadilisi hädasid ja puudusi karjamaa suhtes on üle riigi igal pool kuulda ja parandust hädasti vaja. Sellepärast loodan, et ka asunikkude rühm, kellesse see asi kõige enam peaks puutuma, teiste hulgas ka arupärimise poolt hääletab.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetatab 26 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

6. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele a./s. „Helios’e“ vabrikus plahvatusel ilmsiks tulnud seaduste rikkumise kohta.

Kaubandus-tööstusminister **J. Holberg:** Läänud aastal, 14. detsembril juhtus aktsiaselts „Helios’es“, mis asub Tartus, õnnetus, mille tagajärjel seal 7 töölit surma sai, ja üks raskete vigastustega siiski ellu jäi. Tähendatud juhtumise kohta on Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt Vabariigi Valitsusele esitatud arupärimine, kus üles seatud järgmised küsimised: 1) Kuidas sai aktsiaselts „Helios“ püssirohu ümbertöötamiseks linnas elumajade keskel luba? 2) Miks ei teostatud aktsiaselts „Helios’e“ vabrikus tarvilikku järelevalvet õnnetuste ärahoidmiseks, samuti tööstusliku töö seaduse nõuete täitmise suhtes? 3) Kas Vabariigi Valitsus oma vastavate asutuste kaudu on võtnud süüdlased vastutusele? 4) Kas Vabariigi Valitsus mõtleb abinõusid tarvitusele võtta sarnaste väärnähtuste kordumise ärahoidmiseks ja järelevalve tarvilikuks teostamiseks? Mul oleks au Vabariigi Valitsuse nimel vastata järgmist ülesseatud küsimistele. Kõigepealt, kuidas sai „Helios“ püssirohu ümbertöötamiseks linnas elumajade keskel loa? Kaubandus-tööstusministeeriumi teadetel on aktsiaselts „Helios’e“ keemia-tehniline farmatseutiline ning pürotehniline laboratoorium asutatud ilmasõja ajal 1916. a., kus ta sõjavarustuseks medikamente ja tulebrikette lämmastavate gaaside vastu võitlemiseks valmistas. Eesti vabadusesõja ajal varustas ta maad medikamentidega ja mitmesuguste pürotehniliste saadustega, nagu süütenöör, signaalraketid, jäälõhkumise padrunid j.n.e.

Tööstus oli asutatud Tartu maakonnas ja luba selleks olla ta saanud ning allunud sanitäärvalitsusele ja osalt sõjaväe tehnilisele peavalitsusele. Avamise load olla hävinenud 1927. a. vabrikule tulekahju ajal ühes teiste dokumentidega.

Tartu linnapiiri laienemisega liitus see tööstus 1923. a. administratiivselt linna külge. Praegu asub ta linna serval; põhja ja hommiku poolt piirab seda tühi ca 150-vakamaaline väli; lõuna poolt on ta ligemaks piiriks Savi tänav ning kõige ligem elamu temast selles sihis õige liini järgi asub 36 sülla kaugusel; õhtu pool asub raudtee 78 sülla kaugusel laboratooriumist.

Et see tööstus on asutatud enne suur-, kesk- ja väiketööstuse seaduse (R.T. nr. 28—1920) maksimahakkamist ja et ta kõik aeg vahet pidamata ühel ja samal kohal ilma tööstuse iseloomu ja selle sisseseade suuremate muudatusteta töötanud on, siis ei olnud ta kohustatud

Eesti ajal enam erilist luba töötamiseks muretsesema ning sellepärast ei ole ta kaubandus-tööstusministeeriumi poole loasaamise palvega pööranud ega sellelt ka luba saanud.

Aktsiaselts „Helios’el“ püssirohu valmistamise ega ka selle ümbertöötamise teha valit-suseasutuste teada ei olnud, vaid oli, nagu ülal tähendatud, ja nagu seda ka Tartu linnavalit-suse poolt 1926. a. 22. detsembril väljaantud VI järgu äritunnistus tõendab, ainult pürotehniline laboratoorium, milles ka muu seas püssirohu jahvatamine sündis, mis kuulub säärase laboratooriumide tööde hulka. Aktsiaselts „Helios’e“ pürotehnilise laboratooriumi sisseseade kirjeldus ning töötamise kord on esitatud kaubandus-tööstusministeeriumile 1925. a.

Pürotehniliste laboratooriumide kaugused elamutest ja ehitustest ei ole seadusega üldiselt normeeritud. Ligemad elamud olid ehitatud praegustele kohtadele enne 1916. a., see tähendab enne laboratooriumi avamise loa saamist Vene valitsuselt.

Enne õnnetut juhtumist „Helios’es“ 13. detsembril 1927. a. sündis seal musta, suitsuga püssirohu peenendamine sõjaministeeriumile vastava lepingu põhjal viimasega. Kui suurel määral püssirohu peenendamine laboratooriumis sündis ja missuguseid hulki seal korraga hoiti, see kuulub vabriku juhatause ülesandes ja pidi loomulikult sündima vastavalt tööstuse iseloomule, see on pürotehnilise laboratooriumi masstaabis ning ministeeriumide esindajate poolt harilikult ei kontroleerita. Peab tähendama, et ühelgi ministeeriumil niisugust järelevalve aparati ei ole, mis võimaldaks kohtadel tihedamini järelevalvet teostada ja igasugustest muudatustest niihästi tööstuse sisseseadete kui ka produktsiooni laiendamise alal igal ajal informeeritud olla. Töö-hoolekandeministeeriumi töökaitse inspektor on kohustatud käima tööstuses vähemalt kord aastas; võrdlemisi vähesel inspektorite arvu juures ei sünni see ka tegelikult tihedamini. Nõnda võidaks aasta jook-sul, töökaitse inspektori kahe järelevalvate vahel, tööstuses muudatusi ette võtta, millest töökaitse inspektoril mingid teateid ei ole, või need muudatused võivad talle teatavaks saada juhuslikult, harilikult tööliste või kõrvaliste isikute kaebuste tõttu.

Kaubandus-tööstusministeerium annab välja kohalikkude töökomisjonide aktide põhjal tööstuse avamise load ja tegelikult mingit järelevalvet ei teosta ning oma äärmiselt kokkutõmmatud koosseisu tõttu ei suudaks seda ka füüsiliselt teha. Kaubandus-tööstusministeeriumi ametnikud satuvad tööstustesse ainult mõne erilise küsimuse või vaidluse lahendamise korral, millele ka siis kõik tähelepanu juhitakse, kuna süstemaatiliseks järelevalveks ning

tööstuses ettevõetud muudatuste fikseerimiseks puudub igasugune võimalus.

Kui „Helios“ sõjaministeeriumile püssirohtu suuremas masstaabis jahvatas või suuremal määral laboratooriumis hoidis, kui see pürotehnilisele laboratooriumile lubatud, siis oli see tingitud sellest, et üht partiid püssirohtu oli võimata vastu võtta, sest see ei vastanud tehnilistele nõuetele, ja see pidi sinna jääma. Uus partii püssirohtu tuli aga jälle kohapeale, ja sellest tekkis niisugune olukord, et püssirohtu hoiti laboratooriumis rohkem, kui seda tegelikult alati oli tehtud.

Kuupalju ülaltähendatud asjades „Helios“ eksinud on ning seadusi mitte täitnud, seda küsimust selgitavad praegu kohtuvõimud, kes plahvatuse päevast peale sellel alal uurimisi toimivad ja igast küljest asja selgitavad, missugused abinõud tarvitusele võtmata olid jätud selle õnnetujuhtumise ärahoidmiseks, ning kes selles süüdi.

Peab tähendama, et siis on kohe kohapeal töö-hoolekande inspektor juurduse toiminud, samuti on ka kohtu-uurija tegevus selleks kaasa aidanud, et see küsimus rutemini lahendataks.

Mis puutub tööliste sotsiaalkaitsesse, siis sellel alal on töölistel ja surmasaanute omaksed rahuldatud ja siin suuremaid kõrvalekaldu-misi seadusest ei ole olnud, vaid on ainult mõned vormalused täitmata olnud.

Asjalugu on nii, et kui üks tööstusettevõte avatakse, siis läheb ta tervelt kindlustuseseltsi alla. Ta ei pruugi igakord teatada, kui üks tööline tööle tuleb või töölt lahkub. Terve vabrik kuulub sellekohase seaduse põhjal kindlustuseseltsi alla. Samuti arvatakse ka tööstusettevõtte ning vabrik tervena haigekassa alla. Ja kui ei ole täpselt kõiki vormalususi täidetud ning teatatud juurdevõetud tööliste nimesid, siis ei ole see asjaolu takistuseks olnud tööliste nõudmiste rahuldamiseks, vaid ka nende tööliste nõudmised on rahuldamisest leidnud, kes nimekirjades märkimata, kuid tegeikult vabrikus töötavad.

Sellepärast, et vormalseid nõudmisi täidetud pole, on „Helios“ trahvitud 375.000 margaga, ning vastutusele võetud nuhtlusseaduse korras, ma ei mäleta, missuguse paragrahvi põhjal.

Viimse küsimuse kohta abinõude tarvitusele võtmise suhtes väärnähtuste kordumise ärahoidmiseks ja järelevalve tarvilikuks teostamiseks peab tähendama, et väärnähtuste hulk ja iseloom selgub ainult pärast kohtulikku asja uurimist ning ainult pärast seda võib ka abinõude leidmise küsimus nende kõrvaldamiseks ligemale läbiarutamisele ja kaalumisele tulla.

Ei või lõpuks tähendamata jätta, et järelevalve jaotamine mitme riigiasutuse vahel on kaasa mõjunud selleks, et ühelgi ametiasutusel ei ole võimalust täies ulatuses ja tihedamalt teostada järelevalvet, et teada saada, missugused muudatused või seadusest kõrvale-kaldumised üksikutes ettevõtetes juhtunud on, sest järelevalvet teostav ametnik on kohustatud eeskätt üle vaatama temale alluva osa tehase üldorganisatsioonist, mis talle aga ei anna üldpilti kõigist tööstuses ettevõetud ja kavatsetavatest muudatustest.

Järelevalve organisatsiooni ümberkorraldamine on ühenduses ministeeriumide ümberkorraldamisega, ja sellel alal on kaubandus-tööstusministeerium juba samme astuma hakanud.

L. Johanson (stp), kohalt: Arupärijad ei ole vastusega rahuldatud. Teen ettepaneku, läbirääkimisi pidada järgmisel arupärimis-koosolekul.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul L. Johanson'i, J. Voiman'i ja A. Vommi arupärimisele endiste mõisatöölise maaga varustamata jätmise ja nende senistest eluhoonetest väljatõstmise kohta.

A. Vomm (stp): Härra põllutööministri poolt läinud arupärimis-koosolekul ettekantud arvud, mis on üleriiklik kokkuvõtte mõisatöölise arvu kohta, ei anna vastust neile küsimistele, mis üles seatud arupärimises. Sellepärast, et neis kokkuvõtetes on arvestatud ka need mõisatöölised, kes kasutavad küll maad, kuid maad on korraldamata. On sarnaseid juhtumisi, kus mõisades antakse esialgu paljudele mõisatöölisele maad ühiselt kasutada, nimelt üks krunt 4—5 perekonna peale, aga tihti peale ka kuni 10 perekonna peale üks normaalatalu. Seda ühel juhtumisel. Teistel juhtumistel antakse maad ajutiselt kas ringkonnavalitseja krundist või mujalt eriotstarbekrundist, aga kui need maad tulevad lõplikule korraldamisele, siis pooled neist mõisatöölisest, kellel on ajutiselt kasutada olnud mõni vakamaa maad, jäävad pärast ilma. Kuid nad on ometi üheõiguslikud, sellepärast, et neil on samasugused õigused seaduse ees, kui teistel mõisatöölistel, kes maaga varustatud saavad. Sellepärast ei anna need arvad arupärimises ülesseatud küsimistele vastust.

Ma toon mõned üksikud näited selleks, et valgustada seisukorda, kuidas see meil praegu

tõepoolest on. Nii on Viljandimaal, Kabalas, ligi 60 mõisatöölise perekonda, kellele seni ei ole krunte kätte antud, kuigi seal on selleks otstarbeks mõisa planeerimisel maid reserveeritud. Nüüd kasutavad need 60 perekonda 2—3 vakamaad maad, mõned rohkem, mõned vähem. Inimesed on arvamisel, et nad peavad tingimata sealt mõisast maad saama, kui maad tulevad lõplikule korraldamisele. Aga harilik nähtus on, et kui tuleb maade korraldamine, siis paljud töölised jäävad ilma maata. Maad on vähe reserveeritud ja sellepärast on mõisatöölise huvides tähtis, et nende kohtade korraldamine viibimata käsile võetaks, nimelt sellepärast, et riigi tagavara-, riigi metsamaad on nende kohtade piirkonnas olemas. Aga meie näeme, et igapäev esitatakse teiste kruntide kasutajate poolt palveid, et juurdelõiget saada neist tagavaramaadest, mis asuvad korraldamata mõisatöölise kruntide ääres. Ja sellepärast on õigus nuriseda, et neile ei korraldata maid, ja kui nii edasi talitatakse, siis ei ole endistele mõisatöölisele võimalik maad juurde anda. (Põllutööminister O. Köster: Viibimata tuleb korraldada töölisele, viibimata tuleb korraldada riigirentnikkudele, viibimata tulevad korraldada uued talud j.n.e., kõik tuleb viibimata teha, kuid sealjuures on vähe maamõõtjaid.) Ma saan aru sellest seisukohast ja ma ei astu vaidluse teiega mitte vaidluse enese pärast, vaid tahan valgustada seda küsimust, et see hoogu annaks selle kiiremale lahendamisele. Teie poolt on määrused antud, mis on käsuks riigimaade valitsusele, ja töökava kokkuseadmisel oleks soovitatav, et mõisatöölise kohad võetaks korraldamisele väljaspool järjekorda. Selles sihis kõnelen mina. Neid kohti on väga palju, neid üksikuid juhte tuuakse Teile ette kevadel igapäev palvete näol.

Nii olid Pärsti mõisast nelja perekonna palve ministeriumis arutamisel, kuid ministerium lükkas need palved tagasi, kuna polnud esitatud dokumente, et nad oleksid olnud mõisa tükeldamisel mõisatöölised. Sellepärast jäetakse nende palved rahuldamata ja korraldatakse see maa teistele, ja kui mõisatöölised suudavadki kuu või kahe pärast ette tuua tõendavad dokumendid, et nad tõesti on olnud mõisatöölised, siis pole neil võimalik enam maad saada, sest see on teistele välja antud. Nimelt oli juht, et ringkonnavalitseja oli saatnud põllutööministeriumile õienduse, et tal ei olevat tõendus, et just need töölised on olnud enne mõisa tükeldamist mõisas tööl. Kui mõisatöölised muretsesid vastavad dokumendid, mis tõendasid, et nad mõisa tükeldamiseni olid mõisas töölised, oli nõutav maatükk juba teistele antud, ja mõisatöölised pidid ilma jääma.

Niisuguseid nähtusi võime näha väga mitmel pool. Võtame näiteks Tartumaal Aru mõisas, kus oli jällegi 1926. aastal juhtumine, kus põllutööminister vastab oma vastuses mõisatöölisele, et ta jätab nad maaga varustamata sellepärast, et töölised võivad leida tööd mõisasüdame kasutaja juures. Teatavasti on mõis planeeritud ja mõisasüdamest on alles jäetud, ma ei mäleta, kas eriotstarbekoht või mingisugune tööstuskoht. Oma äraütleva vastuse põhjendamiseks võtab põllutööminister oma motiivideks endistele mõisatöölisele vastata, et endised mõisatöölised võivad mõisasüdame kasutaja, kui suurema maakasutaja juures tööd saada, ja sellepärast jätab palve rahuldamata. (Põllutööministri O. Köstri vahelhüüe.) Võib olla. Ometi ei ole see vastus, härra minister, kokkõlas ei Riigikogu poolt antud seadustega ega Teie poolt antud määrustega, et niisugused motiivid oleksid kaaluvad mõisatöölise maaga mittevarustamises. Sellepärast, et meie teame ikkagi, kui mõisasüdames on mõni krunt suuremaks jäetud, siis ei tarvitata seal vastavalt maa suurusele niipalju töölisi, kui enne mõis tarvitata. Mõisasüdame kasutajad tarvitavad päevatöölisi ja hooajatöölisi. Ka ei saada seal töölisi varustada korteriga ja teiste võimalustega, mis oleksid töölisele tarvilikud. Seal ei ole võimalik töölise tarvilikke nõudeid rahuldada. Need motiivid, millised härra põllutööminister ette tõi, ei ole küllalt kaaluvad, pealegi ei näe seadus seda ette, et põllutööminister võiks mõisatöölisi neil motiividel maaga varustamata jätta. Võtame teise näite. Uderna mõisas Tartumaal oli võimalik mõisatöölisi maaga varustada just sellepärast, et seal on ääremaid. Ma ei tea, kelle käes Uderna mõis on, vist on seal kolonii. Mõisatöölised ei läinud oma nõudmises selle peale välja, et asutusele antud maa-alast tuleks neid rahuldada, ega ei nõudnud sellest osast, mida sellel asutusel tarvis on, vaid seal on ääremaid, mida asutus annab välja, mida ta ise majandada ei saa ega mis selleks kasulik ei ole. Ta annab need renditeel välja, aga mõisatöölised on maaga varustamata. Korteritest väljatõstmise peale tähendasin ma ühes teises arupärimises, mis ma ette kandsin, mis aga põllutööministri poolt seni vastamata. Ma kordan veel Kolovere asja — viimasel ajal on väga palju samasuguseid kirju sisse tulnud. (Põllutööminister O. Köster: Härra Vomm, Uderna mõis on üle antud.) Üleandmise juures peaks põllutööministeriumil ometi teada olema, kas ta kavatses rahuldada mõisatöölisi maaga või mitte, või annab ta maa ühes töölisega üle. Kui Teie andsite mõisa üle ja tegite lepingu, mille järgi on võimalik igal ajal mõisatöölisi maaga varustada, siis on seda võimalik teha, aga seni ei ole seda tehtud.

Tagasi tulles selle juurde, mis läinud korral Kolovere kohta öeldud, kirjutatakse kohalt, et endised tööliselised ei saa korterit mujalt, kui kohadest, mis asuvad mõisasüdames, ja hoone, kust korterit leitakse, ei ole niisuguse krundi peal, et krundikasutaja oleks sunnitud neid korterist välja ajama. Aga põllutöoministerium ja temale alluvad asutused juhivad asja nii — maja müüakse lammutamiseks maha — ja sunnivad ära vedama. Ei ole mingisugust põhjust arvata, et riigil, põllutöoministeriumil, või üksikul isikul oleks kasulik seda maja ära lammutada ja ära vedada. Nii on majaanstja esinenud palvega põllutöoministeriumile, maja lammutamise tähtaega pikendada, ja sellega on ühinenud ka korterisolijad, endised mõisatöölised, sest muidu ei leia inimesed kuskilt peavarju. Põllutöoministerium aga vastas, ja sel juhtumisel ilma motiivideta, et mingisugust pikendust ei anta, tuleb otsekohe lammutamisele asuda, kuna kohapealsed inimesed teavad, see krunt on põllutöoministeriumi käes ja tema kasutamise huvid ei nõua hoone lammutamist.

Viljandimaalt Rutikvere mõisast kirjutatakse, et ringkonna valitseja öelnud kevadeks 4 mõisatöölised üles, kes kevadel peavad välja minema. Mõisatöölised pööravad palvetega vastavate asutuste poole ja näitavad, et neid maju ei ole tarvis kruntide kasutajail, kelle maa peal nad asuvad, ega ei ole ka põllutöoministeriumil mingisugust huvi neid ära müüa, sellepärast, et majad on kõlblikud elamiseks. Töölised on nõus jooksva remondi kulude katmisega. Kärstnas jäeti mõisatöölisele maaga varustamata sellepärast, et kuigi ta on üle 30 aasta mõisas tööline olnud ja tal seaduse järgi on maasaamise õigus, ta on aga 30 aastat endisele mõisnikule müüre ja ahje teinud, ja sellepärast ei saa teda nimetada mõisatööliseks. Niisugused on alati motiivid, kui põllutöominister vastab sooviavaldustele. Sarnaseid motiive ei ole kuskil seadustes ette nähtud, ei ole ka neid ette toodud maakomisjonis vastavate seaduste arutamisel. Ei ole kuskil ette toodud sarnaseid motiive, et mõisatöölisele peab olema käinud tingimata adra taga. (Põllutöominister O. Köster: Selle kohta on Riigikohtu seletus, keda arvata mõisatööliseks, ja selle järgi toimibki põllutöoministerium.) Sellest samast Riigikohtu seletusest saan ma aru niimoodi, et neid motiive sealt välja lugeda ei saa. Oleks soovitatav, et põllutöominister näitaks ära üksikasjaliselt, misuguseid samme kavatakse astuda põllutöoministerium, eriti kohapealsete võimukandjate omavoliliste talituste vastu. Viimasel ajal on läinud moodi, et eriti kohapealsed võimukandjad jätvad kodanikkude neile seadustes

kindlustatud õigused rahuldumata. Neil põhjustel ei saa rahule jääda põllutöoministri vastusega.

L. Johanson (stp): Ma esitan järgmise ülemineku-vormeli: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimisele endiste mõisatöölise maaga varustamata jätmise ja nende senistest eluhoonetest väljatöstmise kohta, peab Riigikogu tarvilikuks, et maal eluvõimaluste loomiseks endisi mõisatöölise püütaks maaga varustada ning elamiseks kõlblikkude eluhoonete lammutamine ja elanikkudelt peavarju äravõtmine lõpetataks — ja läheb päevakorras edasi“.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Fuks'ilt on ettepanek: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise ja läbirääkimised Riigikogu liikmete L. Johanson'i, J. Voiman'i ja A. Vommi arupärimisele endiste mõisatöölise maaga varustamata jätmise ja nende senistest eluhoonetest väljatöstmise kohta, — läheb päevakorras edasi“.

Hääletamisele tuleb motiveeritud ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 21 häält, vastu 35 häält, seega on motiveeritud ülemineku-vormel tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rkl. Fuks'i liht ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

8. Eesti-Läti vahelise kinnisvarade kinnistuse- raamatutesse sissekandmise kohta käiva konventsiooni kinnistamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **R. Vreeman**: Käesolev seaduseelnõu on välja võrsunud vajadusest, korraldada neid maa-alasid, mis Eesti-Läti piiri määramisel ühele või teisele poole piiri läinud, ja nimelt eestipoolsete kinnisvarade kinnistamise asjas. Iseäranis puudutab see Võrumaad, kus on enne talud seisnud Volmari Läti kinnistusejaoskonnas. Nüüd on need talud niisuguses seisukorras, kus nad ei saa vabalt tarvilikke kinnistuseandmeid. Selleks on pööratud kohtuministeriumi poole ja küsimust on katsutud ka erateel korraldada, kuid see on aga raske. Selle küsimuse lahendamiseks on valmistatud käesolev seaduseelnõu. See seaduseelnõu on õige kiire ja vajalik, ja ma teen üldkomisjoni nimel ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

9. Sisseveo üld- ja minimaaltollitariifide maksmapanemise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Laarman'i puudumisel jääb arutamisele võtmata sisseveo üld- ja minimaaltollitariifide maksmapanemise seadus — II lugemisel.

10. Vahekohtu klauselite protokolliga ühinemise seadus — II lugemisel.

(Tekst III Riigikogu 5. istungi pr. pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni aruandja **R. Vreeman**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

11. Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **R. Vreeman** (loeb): Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus.

A. Jõeäär (stp): Mina teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu tagasi anda üldkomisjoni ja seda järgmistel põhjustel: Vabariigi Valitsusel on praegu kaalumisel küsimus selle kohta, et vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seadus täiendataks laiemas ulatuses, kui seda käesolev seaduseelnõu ette näeb. Ametlikult ei ole see seaduseelnõu veel esitatud, kuid ta tuleb lähemal ajal Riigikogusse. Sellepärast ei oleks otstarbekohane käesolev seaduseelnõu vastu võtta. Vastasel korral peaksime seda mõne nädala pärast jälle muutma ja täiendama hakkama. Palju õigem on käesolev seaduseelnõu üldkomisjoni tagasi anda, ja siis komisjon võiks ühtlasi kaaluda Vabariigi Valitsuse poolt esitatavat seaduseelnõu ning sellega arvestades võiks vastavaid parandusi praegu arutusel olevasse seaduseelnõusse sisse viia.

Kohtuminister **T. Kalbus**: Mina arvan, et härra Jõeääre ettepanek võib vastuvõetav olla. Sest tõepoolest kohtuministeeriumis on praegu see küsimus kaalumisel, ja otstarbekohasem oleks siis lõplikult neid kaht seaduseelnõu üldkomisjonis kaaluda ja neid seal ühendada. Sellepärast isiklikult arvan, et selle ettepaneku, seaduseelnõu üldkomisjoni tagasi anda, võiks vastu võtta.

Aruandja **R. Vreeman** (lõpusõna): Mina vaidlen selle ettepaneku vastu sellel põhjusel, et meie praegu vastu võtsime vahekohtu klauselite protokolliga ühinemise seaduse. Kui meie nüüd vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seaduse komis-

joni tagasi anname, siis ei saa vahekohtu klauselite protokolliga ühinemise seadust enne maksma panna, kui see seadus on vastu võetud. Järelikult paneksime ettepaneku vastuvõtmisega kaks seaduseelnõu seisma või peaksime siis esimese seaduseelnõu kohta seisukoha võtma enne kolmandale lugemisele asumist.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanek vastu võetud, — seega on seaduseelnõu üldkomisjoni antud.

Et amnestiasaaduse kohta aruandjat kohal pole, läheb Riigikogu järgmise päevakorrapunkti juurde.

12. Riigitöölise puhkeaja seadus — I lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja **P. Järve**: Käesolev seaduseelnõu on esitatud sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt ja näeb ette riigitöölisele puhkeaja andmist. Selle seaduse põhjal saaksid töölised, kes riigi ettevõtetes teenivad, kui nad üks aasta teeninud, kaks nädalat puhkust, ja kes kaks aastat teeninud — üks kuu puhkust. Töölised, kes riigiasutustes või ettevõtetes töötanud alla ühe aasta, aga vähemalt kolm kuud, saavad puhkeajaga ühe päeva iga täie kuu pealt, mil nad tööl olnud. Puhkeajag on ette nähtud 1. maist kuni 1. oktoobrini. Seda aega muuta võib ainult kokkuleppel tööliste esindajatega, kui tööstusel sel ajal võimalik puhkust anda ei ole. Samuti on ette nähtud, et töölised saavad puhkeajal täieliku tasu, mis neile ette välja makstakse. Kui aga mingisugusel põhjusel ei ole võimalik tööstuseettevõttel puhkust anda, siis on ette nähtud kahekordne töötasu puhkeaja eest.

Valitsus asus selle seaduse kohta eitavale seisukohale motiividel, mis minu poolt esitatud seletuskirjas ette toodud. Selle seaduse elluviimine tekitab riigi ettevõtetele kulusid kogutud andmete põhjal, kui ainult arvestada 5000 töölisega, kes aasta ümber riigi ettevõtetes töötavad, 334.557 krooni. Siin töölised, kes suvekuudel töötavad, arvesse võetud ei ole. Samuti tekitab suuremaid raskusi selle seaduse tehniline läbiviimine, sest tööstustel ei ole puhkeajal võimalik kvalifitseeritud töölisi asemele saada. Peale selle leidis sotsiaalkomisjon tarvilikuks ära kuulata tööstuseettevõtete juhatajate arvamise seaduseelnõu kohta. Nad ei ole põhimõttelikult vastu tööliste puhkuse võimaldamises, kuid raskusi tekitab rahaline külg, kui ka tehniline läbiviimine. Sadamatehaste kalkulatsiooni järgi tuleks lisakulusid 7.000.000 marka, riigi raudteedel 16 ja pool miljonit ja riigimõisades umbes 2.680.500 marka

Sotsiaalkomisjon leidis niihästi Vabariigi Valitsuse poolt ettetoodud motiivid, kui ka ettevõtete juhatajate poolt ettetoodud põhjendused põhjendatud olevat ja oma enamuses otsustas seaduseelnõu esitada Riigikogule tagasilükkamiseks. Teen ettepaneku, seaduseelnõu tagasi lükata.

E. Pesur (tp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Sotsiaalkomisjonis läbiarutatud riigitoõliste puhkeaja seadus, mis täna Riigikogule tagasilükkamiseks esitatud, on seadus, mis vääriks Riigikogu liikmete tõsist tähelepanu. Sotsiaalkomisjonis leidsid valitsuse rühmade esindajad selle seaduseelnõu tagasilükkamise põhjuseks asjaolusid, mis üldse tagasilükkamiseks mingisugust kaalu ei peaks andma. Nii näiteks põhjendatakse sellega, et ei leita kvalifitseeritud töölisi puhkuselelastud tööliste asemel ja, teiseks, ei lange tööhooaeg mitte alati suvekuude peale, nii nagu seda seadus ette näeb. Ma saan aru, et esitatud seaduseelnõus ei ole tahetud sarnast seisukorda luua, et puhkuseajaks oleks ilmtingimata tarvilik uusi töölisi juurde võtta. Seaduseelnõu järgi saaks suvekuudel puhkust $\frac{1}{5}$ kogu tööliste arvust, pealegi tehakse riigi tööstuseettevõtetes suuremad tööd talvel. Nii näiteks vastas sadamatehaste juhataja komisjonis küsimisele, millal kõige suurem tööhooaeg on, et kõige suurem tööhooaeg on talvel, kui meri kinni külmanud. Suvel olla tööpudus, nii et tulla väljast eratöid vähempakkumise teel hankida. Siin oleks võimalik osa sadamatehaste töölisi teistesse riigi ettevõtetesse ümber paigutada. Nii et puhkuse võimaldamine võiks riigi tööstuseettevõtetes ennem edu ja tööviljakuse tõusu tuua, kui selle langemist, mida kui tonti ettekujutusena püütakse näidata. Siin võime näiteks võtta naaberriigi Läti, kes majanduslikult kõrgemal ei seisa kui meie riik. Seal suudetakse riigitoõlistele puhkeajaga võimaldada. Kulud, mis väiksel viisil tekkida võivad, tasuvad end kaudsel teel kindlasti. Kui töölised on sunnitud päev päeva kõrval ja aasta aasta kõrval lämbunud ja gaasidega täidetud õhus töötama, siis on kindel, et selle tagajärjeks on haigused ja enneaegu hauda varisemised. Meie näeme, et haiguste ja arstiabi protsent aasta-aastalt tõuseb. Millest on see tingitud? Sellest, et töölised saavad viletsat palka, mis kehale nõutavat toidunormi ei võimalda, ja selle kõrval elavad tervislikult kahjulikkudes ja viletsates korterites. Kui saaks töölisele vähemalt puhkeajagi võimaldatud, siis oleks neil vähemalt sel ajal aega värskes õhus oma tervist kosutada.

Mis puutub sellesse, et see seadus kolme kuulise töötamise eest puhkust lubab, siis on see loomulik. Selles suhtes ei saa töölisi amet-

nikkudega ühele kohale seada, sest töölisi paigutatakse palju sagedamini ümber kui ametnikke, ja mõnel juhtumisel ei saaks siis töölised aastate teenistuse järele üldse puhkust.

Üldiselt peab imestama, et iga Vabariigi Valitsus, olgu ta nii mitmes valitsus kui tahes, alati ja ikka töölisesse puutuvates küsimustes majanduslikult ülepääsematuid raskusi näeb, olgu see summa siis nii suur või väike kui ta on. Kui meie aga vaatame teisi kulusid, missuguseid tehakse ühel või teisel puhul, siis näeme, et raha sinna küllalt jätkub, kuhu seda tarvis kulutada ei ole, nagu vabariigi 10-aastase juubeli puhul väljalastud broshüürike või pildiraamat, ja siis, nagu ajalehe kaudu teame, kõrgemate sõjaväelaste miljonitesse ulatuvate võlgade kustutamine, peale selle Harju panga kaudu korstnasse kirjutatud võlad. Kõik need summad kokkuvõetult ületavad kaugelt tööliste puhkeaja seadusega ettenähtud kulud. Rahva tervise ja tööjärje kui ühiskonna kõrgema vara kaitsmise seisukohalt on igatahes tingimata tarvilik töölisele puhkeaja andmine. Käesoleva riigitoõliste puhkeaja seaduse elluviimisega pannakse alus rahva kallimale varale: see on tervisele ja tööjõu tõstmisele, mille läbi loota võib üldist tõusu riigimajanduses. Sellepärast teen ettepaneku, esitatud seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

B. Eilman (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Sotsiaalkomisjoni poolt Riigikogule tagasilükkamiseks esitatud riigitoõliste puhkeaja seaduseelnõu puhul ei saa vaikides mööda minna neist motiividest, mis sotsiaalkomisjonis seaduseelnõu arutamise puhul ette toodi. Vabariigi Valitsuse poolt ettekantud motiividest paistis kaks joont. Esiteks, et kui töölisele anda puhkust, siis tekitab see riigile võrdlemisi suuri kulusid, teiseks tegevat raskusi tööde tehnilise läbiviimise juures. Valitsuses on nähtavasti võetud seda eelnõu väga kergelt, pealiskaudselt. Kui oleks valitsuses põhjalikult kaalutud sellase seaduse tarvidust, siis ei oleks kahtlust, et valitsus niisuguste motiividega komisjoni poleks tulnud. Valitsuse motiivides heidetakse seaduseelnõu esitajatele ette, et nad toetuvad riigiametnikkude ja -teenijate puhkeaja seadusele. Muu hulgas öeldakse, et riigiteenijatele ei anta asetäitjat, töölisele peab aga igal juhtumisel asetäitja võetama, sest näiteks sepp ei saada samal ajal ajal taguda, valada, viilida j.n.e. Kui arvesse võtta riigiasutuste juhatajate seletusi, siis neis niisuguseid raskusi, millest räägib valitsus, ei ole küllalt olemas. Näiteks sadamatehastes on suvekuudel vähem tööd ja selle tagajärjel on võimalik seal töötavatele töölisele puhkust võimaldada. Riigi raudteede peadirektor teatas

komisjonis, et raudteevalitsus on põhimõtte-likult puhkuse andmise poolt ja kindlasti ar- vab, et töölised, kui nad on välja puhunud, suu- davad palju rohkem tööd teha. Tema arvates keerleda küsimus ainult rahasummade juures, mida tuleks võimaldada eelarve korras. Ma olen selles veendunud, et kui riigi ettevõtetes parem korraldus luuakse, siis on võimalik töö- listele puhkust anda ja palju kasulikumat ning produktiivsemalt töötada, ilma et see sün- nitaks suuremaid kulusid ja raskendaks tööde tegemist.

Minu arvates on valitsuse motiivid väga nõrgale alusele rajatud ja ei anna ennast kui- dagi kaitsta. Siin peaks kaalumisele tulema küsimus puht tervislikust seisukohast, ja ter- vis on vististi kallim, kui need summad, mis ette nähtud puhkuse peale. Kui vaadelda ter- vishoiu statistika andmeid, siis näeme, et aasta- aastalt tõuseb arstiabi andmise peale kulutatav summa. Millest on see tingitud? Muidugi sellest, et inimesed on väsinud ja väsimuse ning alatoitluse tõttu, mis on tingitud madalatest palkadest, on igasugustele haigustele kergesti vastuvõtlikud. Valitsus oleks pidanud ka seda külge kaaluma, vähemalt oleks pidanud näi- tama, et ta hindab seda osa kodanikke, kes kuu- luvad töölise liiki. Aga valitsus ei ole seda näi- danud, vaid ütleb kategooriliselt ära, et puh- kuse andmine maksab 334.557 kr. viietuhande töölise kohta ja valmistab tehnilisi raskusi.

L. Johanson (stp): Kui käesolev sea- duseelnõu tagasi lükatakse, siis ei ole selle põh- juseks rahalised ega tehnilised raskused, vaid vananenud ja iganenud ilmavaade, mis mujal töökorralduse juures juba kõrvale heidetakse. Õieti tunneme kahesuguseid töökorraldusi. Üks on traditsiooniline, mis ka meil praegu maks- mas, teine on teaduslik, kus püütakse arves- tada kõigi nähtustega, korraldustega, mis töö intensiivsemaks teevad, mis töolist ergutavad, töölise meeolelu ka töö juures parandavad; kus kõiki neid mõjusid kõrvaldada püütakse, mis töövõljakuse peale langetavalt mõjuvad, aga ühtlasi abinõusid otsitakse, kuidas töövõlja- kust tõsta. Kui selle töökorralduse juurde tulla, siis kahtlemata üks neist abinõudest, millega oleks võimalik meie riigi ettevõtetes töövõljakust tõsta, see tähendab riigi sissetule- kuid suurendada, oleks see, kui see töö riigi- asutustes ka vastavalt teaduslikule töökorral- dusele sisse seatakse. Kuid kahjuks on siin takistuseks, nagu ma juba tähendasin, vanane- nud ilmavaade. Kui võrdleme riigi ettevõtteid eraettevõtetega, siis on eraettevõtetes töötingi- mused palju paremad. Mina ei tea ühtki era- ettevõtet Eestis nimetada, kus töölised 24 tundi oleksid sunnitud järgimööda tööd tegema.

Riigi ettevõtete kohta võib seda öelda, nimelt raudtee ühe ettevõtte kohta, kus töölised pea- vad 24 tundi järgimööda töötama ja alles siis võivad nad teatud ajaks puhkama minna. Töö- tatakse mitme vahetusega ja mõne töölise peale satub just see töökorralduse tagajärg, et nad peavad 24 tundi tööd tegema.

Samu nähtusi võib leida sadamatehastes. Siin töötab suurem jagu töolistest 10—12 tundi päevas ilma lõunavaheajata. See on riigi ette- võtte, ja riigivalitsus on kohustatud valvama selle järele, et seadusi täidetak. Ka Vene tsaariaegne seadus ei näe ette nii pikka töö- päeva. Eesti seaduse järgi peaks maksev olema 8-tunniline tööpäev. Lõunavaheajal töötamine on keelatud tööstusliku töö seaduses. Kõige selle peale vaatamata tehakse riigi ette- võtetes tööd lõunavaheajal, kusjuures on luba- tud võtta einet, ja töölised söövad mustade kätega. Tuleb ette juhtumisi, kus sadama- tehaste töölised on mitu ööd-päeva tööl olnud.

Vaadake, missugustesse tingimustesse on asetatud riigitöölised. Kui tahetakse tõsta töövõljakust, siis tuleb parandada tööolusid. Väga tähtis on töölisele puhkus. Kui töölised 12 kuni 24 tundi tööd teevad, siis kurnab see neid üleliia, ja selle tagajärjel läheb rikki töö- lise organism. Kui masina kohta on piirid olemas, siis on ka inimese — elava masina — kohta olemas oma piirid. Kui üle minnakse neist piiridest, siis on tagajärg see, et inimesed nõrgenevad, ja ühtlasi avaldaks see halba mõju meie rahva tervise peale. Riigitöölised tuleksid asetada paremates tervishoidlikku- desse tingimustesse ja eratööde kohta tuleks maksuma panna tarvilik norm. Riigitöölised on asetatud halvemas seisukorda, kui eratöös- tuse töölised. Millest see tunnistab? See tunnistab sellest nõndanimetatud rahvuslikust hingeolust, mis ei näe muud, kui botikutes prouasid ja ilutsemist, mis küll ennast vahe- vahel sirgu ajab, pea kõrgele ajab, aga üle vaatab töolistest, üle neist, kelle elu ka mingi- sugust reformi nõuab ja kelle üle ka hoolitse- valt valvata tuleb! Vaatab neist üle, arvab end olevat võimutipul, et nüüd võib rinna ette ajada, nüüd võib töölisi pigistada, nagu seda teeb teedeminister oma korraldustega riigi raudtee küttelaos, olen sellest varem kõnelenud, seal on kord praegu halvem, kui varem. See kord, mis praegu riigi raudtee küttelaos valitseb, on lihtsalt töölise kägis- tamine, seda ei saa enam kurnamiseks nime- tada, see on palju hullem. Ja seda vaadatakse pealt, nagu hea meelega, kedagi see ei kur- vasta. (Riigivanem J. Tõnisson: Mille pooldest kommunistlikud ässitajad halvemini kõnelevad!) Kas ma olen kommu- nistlik kõneleja või parempoolne, see ei määra

midagi kindlaks. Teie olete palju hullem töölistele, kui üks kõige parempoolsem. Seda on igatüks näinud, ja kui Teie nüüd edvistate oma liberaalsuse ja vabaltmõtlemisega, siis on see lihtsalt Teie õõnes käeliigutus, mida rahvas ükskord tundma peaks. Ja meie rahvas tunneb ka seda õõnsust, seda sisutust, millest kõneleb see härra, kes praegu võimu eesotsas, kes ei taha oma ministriume korrale kutsuda, vaid kes nagu rõõmu tunneks tööliste praegustest töötingimustest riigi ettevõtetes. (Riigivanem J. Tõnisson: Kui palju sisu nüüd neil sõnadel oli?!)..... Teie audoktoriks nimetamine ülikooli poolt ei ütle veel midagi. Mis puutub esitatud käesolevasse riigitöölise puhkeaja seadusesse, siis see mingisuguseid rahalisi kulusid juurde ei too, vaid see on ka üks neist abinõudest, mille abil on võimalik tõsta tööviljakust ettevõtetes, ja see on ka hädatarvilik. See on üks neist vähematest seadustest, mis meil tarvis on läbi viia riigi ettevõtetes, kui vähegi tahetakse meie tööolusid korraldada ja normeerida.

Kui see seadus tagasi lükatakse, siis see ainult näitab ja tunnistab seda, missuguse ilmavaatega siin tegemist on, kuidas ülalt alla vaadatakse tööliklassi peale, ja kuidas ei taheta kõige odavamaid ja kõige algelisemaid korraldusi maksta panna. Kuid mina olen kindel, et ei saa neid seadusi mingisuguse tammi taha sundida, need tammid heidetakse kõrvale, Eesti tööliklass oma rinnaga surub need tammid maha ja paneb oma seadused kõigi härrade Tõnisson'ide ja Kerem'ite kiuste maksma.

M. Martna (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Mul ei ole sellele peaaegu midagi juurde lisada, mida minu parteisõber praegu ütles. Mina kriipsutan seda kõike ainult alla. Mina juhin aga Riigikogu liikmete tähelepanu ka sellele, kuidas teistes maades selle poolest asjalood on.

Meil on nii mõnigi kord Ameerikat eeskujuks toodud ja selle peale tähendatud, et Ameerikas on kapitali ja töö vahekord harmooniline. Aga sellest ei ole meil sõnagi räägitud, et seal selleks harmooniaks või kokkukõlakaks hoopis teistmoodi tööd tehakse, kui meil. Ameerikas on eeskätt ettevõtjate poolt komisjonid neid vahekordi uurima pandud ja rahaliste abinõudega varustatud, et nad tõepoolest seda tööd teha võiksid. Ameerikas on ülikool asutatud selleks, et tööaja, palga ja kõigi nende küsimuste üle selgusele jõuda. Ja need otsused, milleni seal tulnud, on igatahes niisugused, mis räägivad selle poolt, mida minu parteisõber praegu ette kandis. Ameerika ettevõtjate poolt asutatud komisjon

töö ja kapitali vahekordade uurimiseks võttis ühe resolutsiooni vastu, et see on ettevõtja ja ettevõtte huvides, kui tööline on hästi toidetud, kui ta on hästi riietatud, kui ta elab heas korteris ja kui ta oma olukorraga rahul on. Ühe meie välisministeeriumi ametniku kaudu, praeguse ministri abi kaudu, sain ma juhtumisi teada, et sel ajal, kui ta Pariisis oli, peeti seal korteriviletsuse vastu võitlemise konverentsi, ja seal on Ameerika esindaja öelnud, et tööline, kes niisuguses korteris elab, kus vannituba, on ikka hoopis teistsugune tööline kui see, kel seda ei ole! Ameerika esindaja sai sellest aru, meil sellest aru ei saada. Selles on vahe. Ka teistes maades saadakse sellest aru. Kui ma läinud nädalal Stokholmis ja Helsingis rääkisin sellest, missugune olukord meil tööpäeva pikkuse suunas valitseb, siis ei saanud minu sealseid sõbrad sellest aru, kuidas võimalik on, et meie tööline huvitatud ei ole 8-tunnilisest tööpäevast! Aga meie väikesi tööliste palku kuuldes said nad otsekohe aru, et töölised oma sissetulekut ilma vabatahtlikkude ületundideta, s. o. üle 8 tunni tööd tehes suurendada ei saa. Aga et see normaalne ei ole, et see nõnda olema ei peaks, see on nii selge, kui midagi olla võiks. Ja ma panen imeks oma väikesed demokraatliku vabariigi parlamenti, kus puhkeaja seadus tagasilükkamiseks esitatakse. Meil kõneldi 10 aasta eest, et meie riik on töövabariik, ta ei ole tõesti muud. Meie teame, et Riigikogu paremalt poolt rõhutatakse, et meie maa vaene on. Rõhutatakse seda, et suurem osa meie inimestest on vaesed inimesed. Aga ka eriti vaese inimese elu ja tervist peame hoidma ja ta käekäiku parandama. Kui meie seda ei tee, siis ei vääri meie seda nime, et meie oleme iseseisvad.

Siis ma tahaksin heameelega valitsusele, eriti rahaministrile, järgmise küsimise ette panna. Meil on praegu tikumonopoli küsimus päevakorral ja celleping on tehtud. Ma sooviksin heameelega teada, kas ja kuidas peeti selle lepingutegemise juures tööliste huvisid silmas? Kas peeti töölisi üldse meeles, või jäeti ka siin selle lepingu tegemise juures töölised endi ja Jumala hooleks. Selle peale sooviksin ma vastust kuulda.

Riigivanem J. Tõnisson: Austatud Riigikogu liikmed! Siin on eelkõneleja poolt räägitud sellest, kuidas meil tuleks tegutseda tööliste olukorra parandamise poolest. Kes meist saab selle vastu vaielda, et meil tuleks just rohkem arenenud tööstusemaade eeskujul oma tööliste olukorda parandama hakata. Kui aga võtame meie tegelikud olud, siis küsime: Mis aitab õieti see, kui meie kõiksugu

suurte kavatsustega asuksime töölisteküsimuse lahendamisele?! Meil ei ole praegu seda võimalust, et riigivõimu abil oma kodanikkude maksukoormat suurendaksime. See oleks võimalik ainult sel juhtumisel, kui rahvamajanduslik viljakus oleks suurem, kui rahvamajanduslikul alal oleks tegelik kapital suurem, kui oleks töövõimalusi ja töövõimaluste loomise eeldusi rohkem. Siis saaksime vististi paljugi korda saata. Võtame aga meie tegelikud olud. Mis aitab see, kui töölistele kõiksugu lubadusi anname ja soodustusi lubame, kuna see tegelikult võimata läbi viia! Kui riigiasutuste töölistele tahetakse soodustusi anda, siis on see võimata, ilma et neile tööstuseettevõtetele tuleks juurde maksta. Kust aga need juurdemaksud tulevad mujalt, kui kodanikkude taskust! Kui riigi ettevõtete töölistele puhkeaja anname, siis tulevad puhkuseelolijate asemele teised töölised võtta, ja seal tuleb jällegi juurde maksta. Meie ei saa muidu, kui peame selle maksu kodanikkude peale panema. Siin on aga palju kordi kõneldud, et meie ei saa enam maksukoormat tõsta. Meie ei saa niisugusel viisil talitada, seda ei luba kahjuks meie tegelik elu.

Võib öelda, et otse arusaamata on, kuidas meie rahvaesinduse ees võidakse mõne üksiku kõneleja poolt niisuguses närvilikus seisukorras, kui seda keegi on, sarnaseid väiteid esile tuua, mis minu arvates lubamatud, kui tahetakse küsimusi asjalikult arutada. Mis aitab see, kui Riigivanema isikut püütakse materdada? See ei anna sõnadele kaalu juurde! Mis tähendab see, kui üksik inimene ütleb, et Riigivanem ei olevat midagi väärt! 35 aastat tegutsedes on Riigivanem kõigest vastutöötamisest hoolimata ometi teatavale positsioonile avalikus elus jäänud! Mis aitab siis üksiku inimese mõnitamine!

Parlamenditöö edukuse seisukohalt on küsitav, kas saame asjalikult küsimusi lahendada sarnaste võtetega? Kas saame tööliste seisukorda parandada sellega, kui valitsuse esindajaid süüdistame? Kas paraneb seisukord, kui asi keeratakse sarnaseks, nagu oleks siin tegemist valitsuse heatahte puudusega, nagu ei tahaks valitsus seisukorda parandada. Selge on, et meie siin süüdi ei ole.

Sellelt seisukohalt välja minnes võime öelda, et riigi ettevõtetes töötavate isikute seisukorda katsutakse võimalust mööda parandada. Neid võimalusi tuleb enne luua, ja Vabariigi Valitsusel on nõu lähemal ajal esineda teatavate kavatsustega, mis meile muretsevad reaalseid töövõimalusi ja mis aitavad meie majanduslikku elu parandada, ja mis kõigi töötavate kodanikkude seisukorda aitavad kergendada, aga mitte kunstlike soodustuste and-

mise teel, vaid sel teel, et igale töötavale kodanikule antakse võimalus oma töövilja läbi tõsta rahva rikkust, millest siis igatüki osa saab. Teist teed ei ole.

Enne, kui meil midagi on, ei tohi tulevase rahva rikkuse arvel avansse anda, muidu koormame endid ülearu. Sellelt seisukohalt välja minnes ei tohtinud teedeminister ka teistiti tegutseda, kui vaadata, kuidas saab tegelikkudes oludes välja, ilma et meie oma riigi eelarvet lisakuludega koormaksime, ilma et riigi ettevõtetel tuleks rohkem juurde maksta. Siin ei ole mingi halva tahtega ega heatahte puudumisega tegemist, vaid reaalse kaalumistega neis oludes, kus meil tuleb tegutseda.

Vaheaeg kl. 12.10 min. — kl. 12.30 min.

M. Martna (stp): Härra Riigivanem tähendas siin, et praegu ei ole paras aeg ega ei ole võimalik tööliste olukorda parandama hakata, jateedeminister ei ole tööaega mitte sellepärast paremini või töölistele kasulikumalt korraldada võinud, et see oleks võinud eelarvet suurendada. Tähendab, töölised peavad kauemini odavama palga eest tööd tegema sellepärast, et eelarve muidu suuremaks kasvab! Ikka on öeldud, et praegu ei ole paras aeg sellega peale hakata. Üks lihtne näide teeb selgeks, et see peaks vajalik ja võimalik olema. Kui kaks inimest 12 tundi päevas tööd teevad, siis teevad nad 24 tundi tööd, nad teevad kolme inimese eest. Kui aga kolm inimest päevas teevad 8 tundi, siis teevad nad ka 24 tundi tööd. Kui aga kaks inimest 24 tundi päevas tööd teevad, siis teevad nad niipalju, et kolmandal inimesel tööd ei ole. Tähendab, sel kombel tööaega pikendades kasvatame ise töötatööliste arvu!

Teine asi, mis puhkusesse puutub ja mis seaduslikult kindlustatud peaks olema, sellega ei sammuks meie ka Ameerika leidmise teele, vaid sammuksime teistele maadele ainult järele, sest teistel maadel on — suurelt osalt — tööliste puhkeajad juba seaduslikult määratud, ja meie teeksime hästi, kui meie sama teed käiksim. See oleks osa sellest viisist, kuidas meie tööpuuduse vastu võitlema peaksime ja kuidas töötatööliste arvu vähendada võiks.

Siis rõhutas härra Riigivanem seda, et me peame nõnda tööd tegema, et rahvuslik varandus kasvaks, et igaühel oma osa oleks. Kuid see ei ole kuidagi kokkukõlas tänapäevaste vajadustega. Mitte selles ei tohi rahvusliku varandusekasvatamine oma sihti või abinõu näha, et töolist rohkem tööd teha lasta ja selle eest temale vähem palka maksta. Väga targad majandusepoliitikud ütlevad, et ini-

mene on igas riigis kõige kallim vara ja seda kallimat vara tuleb kõige suurema hoolega hoida.

See seadus, mis täna tagasilükkamiseks esitatud, oleks abinõuks, et seda kallimat vara hoida, ja see peaks ka Eesti vabariigile väga tähtis olema.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma pidasin tarvilikuks sõna võtta härra Riigivanema seletuse puhul, mis on tavaline selle mõtlemise viisi kohta, milliselt sotsiaalseid küsimusi Riigikogu enamus on seni käsitanud. See tuletab meelde Stolõpin'i ütlust, et enne rahustumine ja alles siis reformid. Meil vastavalt: enne tulevad anda tööstusele paremad tegevusevõimalused ja alles siis võiks tööliste vastu tulla. Sellel mõttekäigul ei saa salata teatud loogikat. Kuid tõsiasi näitavad, et tööliste olukorda ei ole parandatud selle loogika järgi ja selles ajaloolises järjekorras, et enne oleks tõstetud tööstuse olukorda ja siis alles tööliste olukorra tõstmise juurde asutud. Tegelikult on elu vastuoksa läinud. Kui lääneriikides on korda läinud parandada tööliste olukorda, siis on see sündinud pea alati sel teel, et töölisel on püüdnud oma olukorda parandada, mis on tõukeks olnud ettevõtjatele tööstuse olukorda, nimelt töövõime tõsta. Nii on õieti tööstuse olukorra parandamine tööliste töötingimuste parandamise mõttes tõuke saanud altpoolt. Käesolev seaduseelnõu on eduline selles mõttes, et ta tõuke annab riigi majapidamises inimeste tööjõuga paremini ümber käia.

Mis puutub seaduseelnõu põhimõttesse, siis ei võiks ta vastu vaielda. Kui juba taskukella kohta Shveitsis vabrikud ülesse seavad teatud tervishoiu nõudmised, kuidas taskukella korras hoida ja selle iga pikendada, siis seda enam peaks seda silmas pidama inimtööjõu suhtes. Kui tööjõudu parematesse tingimustesse asetada, teda tarvilikult välja puhata lasta, siis on tal suurem huvi töö vastu, mis on ka eeltingimuseks, et võimalik oleks tööstuses töövõime tõsta. Kurb on sellepärast kuulda, kuidas meil valitsuse poolt iganenud vaadetega tööliste olukorra parandamiseks küsimusi käsitatakse. Tööliste puhke-aeg on Euroopa riikides igapäevine asi, meil peetakse aga võimalikuks asjast kergelt üle saada.

L. Johanson (stp): Härra Riigivanem toonitas, et ei ole otstarbekohane anda töölistele kõiki lubadusi ja soodustusi. Seda ütles härra Riigivanem vist selle seaduseelnõu ja siit ettetoodud väidete hindamiseks. Milles need soodustused siis seisavad? Siin on kõnel-

dud sellest, et meil on maksev 8-tunniline tööpäev, tehakse tööd aga 12 tundi ja lastakse tööd teha 24 tundi ja siis tullakse ja kõnel-dakse veel soodustustest. Mitte soodustustest ei ole jutt, vaid sellest, et töölistel on õigus nõuda neid maksvaid seadusi, mida meie riigivõim ei ole ära muutnud, tuleb neid niikaua täita, kui nad meil on. Aga neid seadusi ei täideta. Seda on ette heidetud meie valitsusele ja teedeministrile, kes lasevad inimesi 24 tundi tööd teha. See on tõsiasi, mis väga iseloomulik. See on tõsiasi, mis otse karjub ja näitab, missugused seisupaigad on meie valitsusel tööliste suhtes. Meie valitsus — sellest ei maksa kõneldagi, et ta soodustusi annaks töölistele, vaid ta ei täida isegi riiklikkudes ettevõtetes maksvaid seadusi.

Aruandja **P. Järve** (lõpusõna): Pahem-poolsete kõnelejate poolt ettetoodud mõtted toodi ka komisjonis ette. Nendega ei saanud arvestada, arvesse võttes meie riiklikku majanduslikku jõukust ja meie tööstuseettevõtete seisukorda. Kui see seadus maksma pannakse, langeksid meie riiklikud tööstuseettevõtted raskesse seisukorda. Nagu seaduse seletuskirjas lühidalt tähendatud, langeks selle järele töö produktiivteet ja tekiks ülepääsematud raskused. Meie riigi ettevõtted töötavad vaba konkurentsi alusel. Riigi poolt nad ei saa summast. Seaduse maksmapanemise-ga tekiks lisakulud, mida ei jõuta maksta, ja need tuleksid tasuda riigi eelarve korras.

Komisjon tuli otsusele, et seadus tuleb tagasi lükata. Mina ei saa ühineda komisjoni nimel härra Pesur'i poolt esitatud ettepanekuga.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Pesur'ilt on ettepanek, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Sotsiaalkomisjonilt on ettepanek: „Riigikogu otsustab: Riigitööliste puhkeaja seadus (Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek, paljundus nr. 303/211 — 20. X 1927) tagasi lükata“.

Hääletamisele tuleb kõigepealt sotsiaalkomisjoni ettepanek. Juhtumisel, kui see tagasi lükatakse, tuleb hääletamisele rkl. Pesur'i ettepanek. (Hääletatakse.) Sotsiaalkomisjoni ettepaneku poolt on 30 häält ja vastu 23 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Riigikogu asub vahelejäädud päevakorrapunkti juurde.

**13. Amnestia- Üldkomisjoni aru-
seadus — I lu- andja A. Tupits: Sot-
gemisel sialistliku rühma poolt esi-
tati 15. detsembril läi-**

nud aastal Riigikogule amnestiasaaduse eelnõu. Selle seaduseelnõu § 1. järgi oleks tulnud vabastamisele määrata neid, kes süüdi mõistetud Uue nuhtlusesaaduse §§ 121., 124., 125., 126., 127., 128., 129., 129¹, 130.—133. põhjal ja teiseks vähendada $\frac{1}{4}$ võrra karistust neile, kes süüdi mõistetud Uue nuhtlusesaaduse §§ 100., 101. ja 102. põhjal. Vabariigi Valitsuse seisukoht eelnõu kohta, mille komisjonis ette kandis kohtuminister, on järgmine. Kõigepealt ei ole meil Uue nuhtlusesaaduse § 133, mille põhjal sotsialistlik rühm armuandmist soovib, veel maksuma pandud, ja selle paragrahvi põhjal ei ole ka kedagi karistatud. § 129. põhjal on karistatud üks isik ja § 130. põhjal ka üks isik. Neist on üks armu palunud, kuna teine põhimõttelikult armuandmise palve vastu on. Teiste ettekantud paragrahvide, see on § 121, ja §§ 124—128 põhjal ei ole veel kedagi karistatud. Nii et sotsialistliku rühma eelnõu § 1. kohaselt on ainult 2 isikut vangis.

Märksa suurem on vangistatute arv eelnõu § 2. kohaselt. Uue nuhtlusesaaduse §§ 100., 101., 102. põhjal oli käesoleva eelnõu esitamisel vangisviibijaid kokku 228 isikut. Nende kohta teatas kohtuminister, — need on poliitilised vangid — et nende juures võidakse meele muutust konstateerida kõigest vast 25% juures. Sotsialistliku rühma poolt esitatud eelnõu annaks neile kõigile aga karistuse vähendamist $\frac{1}{4}$ võrra, mille tõttu suur osa neist otsekohe vangist vabastatud oleks saanud. Vabariigi Valitsus leidis, et nii suurel arvul vabastamisi ette võtta ei võiks, ja eriti ei võiks vabastada neid, kes vangis oma meelt pole muutnud. Sellepärast oli kohtumistri seisukoht eelnõu kohta eitav. Ühtlasi teatas kohtuminister, — see oli enne meie vabariigi aastapäeva pühitsemist — et Vabariigi Valitsus suuremal määral armuandmist kavatses võimaldada vabariigi aastapäeva puhul ja sellega ühtlasi ka see asjaolu laheneks, mille peale sotsialistliku rühma poolt esitatud eelnõu sihtis. Sotsialistide poolt toodi ette, et armuandmine ei ole ikkagi see, mis amnestia, kuna paljud oma ilmavaate tõttu armuandmist ei taha paluda. Amnestiasaaduse põhjal saaksid aga ühtlaselt kõik karistuse kergendamise või vangist vabastamise osaliseks. Nagu juba enne nimetasin, on Vabariigi Valitsuse seisukoht selle eelnõu asjas eitav. Üldkomisjon ühines Vabariigi Valitsuse seisukohaga, ja üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu tagasi lükata.

O. Gustavson (stp): Kahtlemata lükavad valitsevad rühmad tagasi ka käesoleva seaduseelnõu, nagu ka üldkomisjon seda nõuab. Aga nagu eelmisel puhul ei saa ka praegu jätta konstateerimata, et see on järje-

kordne tunnistus sellest hanejalus vabameel- sest vaimust, mis eriti viimastel aastatel hakkab ikka rohkem ja rohkem moodi tulema. See hea vaim pidavat vabariigi viima õitsele, aga ma kardan, et ta meid viib sootuks kuskile mujale.

On huvitav jälgida neid põhjendusi, mis on toodud esile enne ja nüüd amnestiasaaduse eelnõude tagasilükkamistel. Mul on meele, kuidas läinud aastal põhjendati amnestiasaaduse tarbetust sellega, et meil ei olla sündinud midagi tähtsat. Teatavasti anti tsaariajal amnestiat kodanikkudele tsaari tütre või poja sündimise puhul. Meie vabariik on sarnane, kus ei ole kuningat, keisrit ega presidenti, järelikult ei saa olla ka nende tütre ega poja sünnipäeva, mil võiks armuandmise aktiga truude alamate suhtes kuninglikku heldust osutada.

Tänapäeval on aga lugu muutunud, sest vahepeal on Eesti vabariik 10 aastat vanaks saanud ja selle kestust tuli juubeliga pühitseda. Nüüd oleks piinlik öelda, nagu ei oleks meil midagi sündinud, mis põhjendaks amnestiasaaduse vastuvõtmist. On ju ometi 10-aastane juubel. Aga nüüd valiti teine taktiline tee. Enamusrühmad ei võtnud vaevaks oma tagasilükkamise ettepanekut üldse põhjendada. Alles siis, kui sotsialistid peale käisid, oli lõpuks põllumeeste rühm nii armuline, et ta praeguse aruandja härra Tupitsa suu läbi umbkaudu teatas põllumeeste kogu vastuoleku põhjuse. Aga rahvaerakond, koondusemehed ja tööerakond, neile oli küsimus küps ... (M. Martna, stp: Kas tööerakond ka vastu oli?) Kahtlemata, mahamatmiseks vaikides. Vahelhüüetest, mis härra Juhkam tegi, paistis, et tööerakond on vastu sellepärast, et amnestiasaadus liiga vähe pakkuvat. Härra Juhkam andis nimelt mõista, et sotsialistid olla hirmus vähe küsinud, ja neil, kui patenteeritud pahempoolsel rühmal, olla piinlik toetada sarnast vähenõudvat eelnõu, sest kohtumistril olla kavatsus omalt poolt armuandmise korras pakkuda palju rohkem, kui amnestiasaadus seda pakkuvat. Kui ma ei eksi, tähendati, kui sotsialistide eelnõu vastu võtta, siis mõned vangid ei saa vabaks juubelipäevaks, vaid mõni päev hiljem, ja mõni isegi kevad. Meie rühmal oli juhus omalt poolt tähendada, et kui sotsialistid kodanikkudest parteidest tõesti on maha jäänud oma nõudmistega, siis ei tee mingisugust raskust teisel lugemisel eelnõu vastavalt täiendada.

Nõnda siis kodanikkude rühmade endi atestatsiooni järgi on meie poolt esitatud seadus enam kui tagasihoidlik, ta pakkuda vähem, kui nad ise armuandmise korras andvat. Ma

arvan: see on paremaks eelduseks mitte eelnõu tagasilükkamiseks, vaid vastuvõtmiseks. Vähemalt ühe tagasihoidliku amnestiasaadusega oleks võidud mälestada 10-aastase iseseisvuse juubelit. Aga nagu ma tähendasin, meie „hea vaim“ on võtnud teise suuna. Ja mis teie teete selle hea vaimuga, kes vägisi kisub mitte edasi, vaid tagasi.

Mis aga nüüd puutub nende antud lubaduste realiseerimisesse, siis peab ütleva, et siin on läinud täide vanasõna: „Lubamine on ka hea mees“. Niipalju, kui mina aru sain härra kohtuministri seletustest, pidi olema amnesteeritute arv kaugelt suurem, kui see nüüd tegelikult on. Kui ma ei eksi, siis on 10. iseseisvuse juubeli puhul üldse vabastatud 204 vang, kokku arvatud niihästi politilised kui ka kriminaal-kurjategijad. Kahjuks ei öelnud minister või ei mäleta mina, kui palju sellest 204-ast politilisi on. Esialgu võis oletada, et politilisi üle 100 vabastatakse. Härra kohtuministri andmete põhjal on meil politilisi vange praegu üldse 230, ja nende kohta öeldi, et neist on 90 sarnased, kelle südamed ning neerud aruandja kujuka tähenduse järgi ei vääri armuandmist. Järelikult pidi olema vähemalt 140 sarnast politilist vang, kelle suhtes võib öelda, et neis see muutus on sündinud, mis aruandja arvates võimaldab armuandmise. Tähenad, pidi olema veel midagi, mis on sündinud Vabariigi Valitsust kärpima nende arvu, kellele anti armu vabadusepäeva puhul. Kuidas katsutakse politiliste südameid ning neere ning mis on see midagi, seda meie ei tea. Aga just see ongi, mis tõmbab kindla joone valitsuse armuandmise ja amnestiasaaduse vahele. Üks sõelub, teine on suuremeelsuse akt, kus ei tehta vahet lammaste ja sikkude vahel.

Keegi ei tule vist vastu vaidlema, et revolutsioonijad loovad sarnase õhkkonna, kus ei saa politiliselt süüdistatavaid ja süüdimõistetuid tembeldada kurjategijateks, selle sõna harilikus mõttes. Nende ajajärgude järele on igas riigis, ka kõige tagurliisemates, antud amnestiasaadus. Riigivõim loeb riigi sisemise julgeoleku seevõrra kindlaks, et ta suuremeelselt tõmbab peale kriipsu politilises võitluses allajäänute süüle ning annab üldise politilise amnestia.

Meil on seda politilist suuremeelsust osutatud vähem, kui isegi tsaariajal. Minu teada on ainult kord, nimelt Asutavas Kogus, amnestiasaadus vastuvõtmist leidnud. Riigikogus tehtud katse nurjus ning sotsialistide poolt esitatud amnestiasaadusest poogiti välja kõik politilised.

Aga just meil oleks eriline tarve amnestiasaaduse vastuvõtmiseks. Sest meie politilised

protsessid on peetud sõjaringkonnakohtutes. On aga küsitav, kas sõjaringkonnakohtus kui sarnane üldse sobib praegumaksva põhiseadusega. Nagu omal ajal minu parteiseltsiline Martna tähendas, oldavat Riigikohtu ringkondadeski samal kriitilisel arvamisel. Kas võimaldab sõjaringkonnakohtus kaebalusele oma huvide kaitse, nagu seda nõuab põhiseaduses deklareeritud rippumatu õigusemõistmine? Sõjaringkonnakohtus maksab kord, et edasikaebus peab sündima sõjaministri kaudu. Sõjaminister on see võim, kes võib ära keelata edasikaebuse. On teada, et kindral Soots ja teisedki sõjaministrid on tarvitanud seda õigust ohtralt. Kui kolmas, sootuks kõrvaline võim enese segab õigusemõistmisse, siis ei saa öelda, et meie politilistes protsessides oleks õigusemõistmist teostanud rippumatu kohus. Sõjaringkonnakohtus, kes on mõjutatav sõjaministrilt, ei ole rippumatu kohus.

See peaks kõnelema politilise amnestia poolt.

Peale selle ei ole kellegi saladus need otsused, mis sõjaringkonnakohtus tehtud. Kui neid lähemalt vaadelda, siis kajastub neis õhkkond, mis valitses tol ajal riigi sisepolitilises elus.

Võtame kas või näitena 1. detsembri. Missuguseid karistusi pärast 1. detsembrit sõjaringkonnakohtus andis? Kas oli ühtki juhtumist, kus oleks keegi õigeks mõistetud? Kui neid oli, siis üsna vähe, mõned üksikud. Karistused olid rängemad isegi tsaariaegsetest karistustest. Iga väiksemagi süüteo eest määrati 4, 6, 10 aastat vangistust.

Alles siis, kui meie riigi sisepolitilises elus teatud murrang sündis ja kui kohturingkondadeski hakati protesteerides häält tõstma agentuurandmete vastu, mis olid kujunenud politiliste protsesside kandevalaskaladeks, ja kui sotsialistliku partei Riigikogu rühm 1925. a. teisel poolel esines oma arupärimisega politilise surve kohta, võime märgata karistuste karmuse langust ja vabaksõistvate otsuste tihennemist.

Millest see kõneleb? Aga sellest, et on ülim aeg politiliselt kuumakskõetud õhkkonnas erakordses kohtus määratud karistusi likvideerida amnestiasaaduse kaudu. Aga seda ei taheta mõista, sellest ei taheta aru saada. Meie parempoolsed ringkonnad on jäänud selle juurde, et ei ole mingit tarvet amnestiasaaduse vastuvõtmiseks. Amnestiasaadus tuleb lükata tagasi. Amnestiasaadus tuleb asendada armuandmistega valitsuse poolt. Ma tähendasin juba sellele, et on suur vahe nende kahe vahel: armuandmine valitsuse poolt ja armuandmine amnestiasaaduse näol. Esimene on surrogaat ja see ei jaksa eales täita amnestiasaaduse aset. Muidugi, enamus

on valitsuserühmade käes. Ei ole mingit kahtlust, et käesolev seaduseelnõu tagasi lükataks. Aga seaduseelnõu tagasilükkamisega kirjutavad võimulolevad kodanlikud rühmad järjekorralise lehekülje vabariigi ajalukku tunnistusena sellest tagurilisest vaimust, mis tänapäev lehvib kõikjal. Oleks parem olnud 10-aastase juubeli puhul vähem rääkida neist hüvedest, milliseid vabariiki pakkuvat oma kodanikkudele, aga neid hüvesid rohkem osaks saada lasta tegudes. Siis ei oleks tööliklassil põhjust tunda ennast vabariigis orvana, kellenä ta seni on osutunud.

E. Pesur (tp): Amnestiaseaduse maksmapanemine riigi seisukohalt välja minnes oleks väga tarvilik. Riigi 10-aastase kestuse puhul ei ole meil paljud need vangid veel vabastatud, kes vabariigi algupäevil poliitilistes segadustes ühel või teisel põhjusel leiti riigivastases tegevuses süüdi olema ja pikemat aega kinni mõisteti. Valitsuse poolt tuuakse ette, et poliitilised vangid ei kahetse oma süüd ega esita armuandmise palveid. Kuid siin peab tähendama, et osa neist ülevaltähendatud vangidest ei tea ka isegi, milles nad süüdi on, ja kuidas võib ta ka siis armu paluda, kui tal teada on, et ta karistuseks kuriteo eest mitte kinni ei istu, vaid selle taga võib olla hoopis teised põhjused on.

Siin ei saa ka nimetamata jätta, et osa riigivastases tegevuses kinnimõistetud vangidest ei suuda üldse aru saada ei politikast ega riigi kukutamisest, milles neid süüdistatakse. Siin on meil väga selgesti meeles veel Sangaste Juss, kes ka kord suurt poliitiliste vangide peale tunnistaja osa etendas, ja see ei ole meil ainuke sellesarnane. Ja sellepärast ei talita valitsus õiglaselt, kui ta tahab tagasi lükata amnestiaseaduse põhjustel, et meil armuandmise korras võimalik olla osal vangidel lahti saada. Armu antakse aga meil eeskätt just neile, kes mõnda ilmsüütut inimest provotseerisid riigivastasele süüteo, ja kes seda vangist vabanedes jällegi edasi teevad. Nii-suguseid nähtusi on meil olemas.

Valitsus ei ole siiani vaevaks võtnud avaldada, kuipalju armuandmise korras vange aastapäeval vabastati ja missugused vangid on armu saanud.

Mulle näib, et valitsus vahest röövlite, mõrtsukate ja riigivaraste vastu palju armulise on püüdnud olla, kui nende vastu, kes kuritegu aimamata poliitilises keerises vangesse sattunud.

See seisukoht ei ole aga õige, sellepärast hääletab Eesti tööliste partei Riigikogu rühm amnestiaseaduse maksmapanemise poolt.

Kohtuminister T. Kalbus: Ma võtan sõna paari küsimuse puudutamiseks, nimelt kuipalju on Vabariigi Valitsus poliitilisi vange vabastanud. Valitsusele oli esitatud palveid poliitilistelt vangidelt 90. Vabastanud on valitsus nende hulgast 32. Vähendanud karistust $\frac{1}{2}$ või mõnel $\frac{2}{3}$ võrra — ütleme, kellel oli ette nähtud karistuseks 10-aastane sunnitöö, vähendati see 4 aasta peale, see on umbes $\frac{2}{3}$, igatahes üle poole — on 37 isikule. Tagasi on antud õigusi poliitilistele vangidele 14 isikule. (M. Martna, stp: Kas nende seas on 4 üliõpilast Tartust?) Seda ei tea ma praegu Teile öelda. (L. Johanson, stp: Palju neid üldse on?) Nii on valitsus üldse 73-le isikule armu andnud, 90 palve hulgast on sellega 17 tagasi lükatud. (L. Johanson, stp: Palju on poliitilisi?) Üldse oli sel ajal poliitilisi vange 230. (L. Johanson, stp: Küll on suur arv!) Kui meie võrdleme amnestiaseaduse eelnõu nende armuandmistega, siis ... (M. Martna, stp: Kuidas saab teada, kes on armu saanud ja kes mitte? Ma tahaksin praegu teada, kas need üliõpilased on armu saanud, või mitte?) Ma ei saa seda Teile praegu öelda. (M. Martna, stp: Aga kuidas saan ma seda teada ilma Teile abita?) Ma olen Teile abiks sealjuures.

Amnestiaseaduse § 1 näeb ette, et poliitilisi vange, kes teatud paragrahvide järgi sunnitööle mõistetud, otsekohe vabastatakse. Neid oli vangimajades 2 inimest ja neid on Vabariigi Valitsus vabastanud armuandmise teel. Tähendab sellega oleks amnestiaseaduse § 1 täidetud. Selle seaduse § 2. on ette nähtud 228 isikule karistuse vähendamine $\frac{1}{4}$ peale. Vabariigi Valitsus on vabastanud 37. (Vahelhüüe.) § 2. järgi kinni peetavaid vange vabastati 37. See on küll suur vahe, kuid siinkohal peaksin järgmist ütleva, et siia alla kuuluvad inimesed, kes nende hulgas olid, kes võtsid nii või teisiti osa 1. detsembri mässust. Teie teate, et 1. detsembril tapeti nende poolt 22 inimest, ja ei ole kerge neile nii lühikese aja järele armu anda. Missuguse südamega võib Vabariigi Valitsus neile inimestele armu anda, kes meie kodanikke ja magavaid sõdureid on tapnud. See peaks arusaadav olema. Nagu Teile teate, härrad Riigikogu liikmed, iseäranis härra Gustavson, kelle poolt siin etteheiteid tehti, on armuandmise küsimus südametunnistuse küsimus. Siin ei saa nõuda, et kõigile korraka armu antaks, ei saa seada küsimust, mispärast ühele armu antud, teisele aga mitte. Ühel võivad olla ühed motiivid armuandmiseks, teisel aga teised. Ja lõpuks ei ole Vabariigi Valitsus

kohtu 4. instants, kes peab sisuliselt asja läbi kaaluma, kas inimene on süüdlane ja kuipalju ta süüdlane. Niisugust ülesannet ei pane põhiseadus ega ükski teine seadus Vabariigi Valitsuse peale. See on puhtsüdametunnistuse asi, missugustel motiividel Vabariigi Valitsus leiab võimaliku olevat ühele või teisele armu anda. Sarnaselt on ka Vabariigi Valitsus talitanud.

Armumandimisel võivad mitmed motiivid olla. Kui inimene on oma karistuse saanud, kui ta on mõni aeg kinni istunud, ennast korralikult vangimajas üles pidanud, ja kui loota on, et ta sealt vabanedes korralikuks kodanikuks muutub, siis ei ole mõtet teda enam kinni pidada. Võib olla on inimene eksinud, oma eksitust aga parandada püüab, sellepärast peame meie ka sellest aru saama ja ta vabastama, et ta võiks uuesti korralikuks inimeseks saada.

Vabariigi Valitsus on toimetanud nii, kuidas ta on aru saanud ja kuidas tal andmeid on olnud ühe või teise isiku kohta. Võib olla on ka siin eksitusi tulnud, ja mõni inimene istuma jäänud, kes vabastades oleks võinud saada korralikuks kodanikuks, võib olla on ka vastupidi juhtunud, et on lastud lahti inimene, kellele mingisuguseid lootusi ei või panna. Igal inimesel võib sarnase küsimuse juures eksitusi tulla. Mina arvan, et Riigikogul peaksid need motiivid arusaadavad olema, sest Vabariigi Valitsus on igal juhtu-

misel neid küsimusi oma parema arusaamise järgi otsustanud ja vabastanud need inimesed, keda ta paremaks arvanud. Oma seisukohad on Vabariigi Valitsus seaduseelnõu juurde lisanud. Vabariigi Valitsus on igal juhtumisel üld-amnestiasaaduse vastuvõtmise puhul eita-val seisukohal.

O. Gustavson (stp) (fakt. märk.): Faktiliseks märkuseks tahtsin iseloomustuseks ette tuua juhtumise, mis peaks näitama, kuidas meil ärevail ajal talitati. Juhtumus oli Pärnus, kus mingisugust mässu 1. detsembril ei olnud. Seal mõisteti üks naine surma. Hiljem muudeti surmaotsus kohapealse diviisiülema poolt eluaegseks sunnitööks. Tuli sõjaringkonnakohus, see mõistis ta vabaks, sest protsess oli veninud ja aeg rahulikuks jäänud.

Juhataja **R. Penno**: Üldkomisjonilt on ettepanek: „Riigikogu otsustab: Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt esitatud „Amnestiasaaduse eelnõu“ — paljundus 15. XII 1927 nr. 393/244 — tagasi lükata.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu tagasi lükatud.

Päevakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **O. Liigand**.